

Berlin—Rom, 1933—1936,⁵ ki bi jo bilo treba posebej predstaviti in ki jo je treba vsaj dotle, dokler se ne odprejo zadevni italijanski arhivi, imeti za temeljno študijo o vprašanju nemško-italijanskih odnosov v prvih letih po prihodu nacizma na oblast.

Josef Schröder

Hermann Jung, *Die Ardennen-Offensive 1944/45. Ein Beispiel für die Kriegführung Hitlers*. Göttingen-Zürich-Frankfurt/M.; Musterschmidt, 1971. 406 str.

Približno 28 let po koncu 2. svetovne obstaja že v 21 državah uradno ali poluradno zgodovinopisje o času od leta 1939 do leta 1945. Tovrstna historiografija, ki jo organizirajo ali podpirajo državne ustanove in temelji na uradnih virih ter svoj uradni ali poluradni značaj naposled izraža v tisku, pa se v Zvezni republiki Nemčiji doslej še ni uveljavila. Kljub temu obstajajo kot rezultat zasebne pobude skrbno pretehtane raziskave o zgodovini 2. svetovne vojne tudi izpod nemških peres, od katerih je Arbeitskreis für Wehrforschung (Delovni krožek za vojne raziskave) mnoge izdal kot posamične študije ali pa v okviru svojih knjižnih serij — in to ne glede na to, ali obravnavajo vojaška in tehnična vprašanja ali pa politične in gospodarske probleme. Tako so mnogotere pojavne oblike časa med letoma 1939 in 1945 dobile svoj izraz zlasti v *Studien und Dokumenten zur Geschichte des Zweiten Weltkrieges*, tj. v knjižni seriji, v kateri je Delovni krožek za vojne raziskave kot 12. knjigo izdal pričujoče delo Hermanna Junga *Die Ardennen-Offensive 1944/45*.

Ardensko ofenzivo je resda obravnavalo že več piscev: ne le H. M. Cole v knjigi *The Ardennes: Battle of Bulge*, ki je izšla leta 1965 kot 6. zvezek serije *The European Theater of Operations uradne zgodovine United States Army in World War II*, temveč tudi nekaj nemških piscev. V nasprotju s Coleovo študijo pa so dosedanje nemške predstavitve komajda ustrezale zahtevam, ki jih morajo izpolnjevati znanstvene analize.

V prizadevanju, da bi odpravil to pomanjkljivost v dosedanjem raziskovanju, se avtor knjige ne omejuje na ovrednotenje zadevne memoarske literature doma in v tujini, in, kot sam pravi, na »povzemanje sekundarne literature v informacijo«. Podlaga njegove predstavitve je mnogo bolj množica neobjavljenih, pa tudi objavljenih virov — to so predvsem dokumenti vrhovnega poveljstva kopne vojske (Oberkommando des Heeres), operacijskega generalštaba kopne vojske (Operationsabteilung des Generalstabes des Heeres), vrhovnega poveljnika za Zahod (Oberbefehlshaber West), raznih poveljstev na fronti in državnega vodje SS (Reichsführer SS), poleg tega osebni vojni dnevnik (Kriegstagebuch) načelnika generalštaba letalstva (Chef des Generalstabes der Luftwaffe), dalje vrhovnega poveljstva vojske (Oberkommando der Wehrmacht), Hitlerjevih pogovorov o položaju (Hitlers Lagebesprechungen) ter, da navedemo še en primer, zapisniki, ki so jih nekdanji nemški častniki napisali po

⁵ Jens Petersen: Hitler — Mussolini. Die Entstehung der Achse Berlin—Rom. Tübingen: Niemeyer, 1973.

vojni kot udeleženci za »Historical Division« (zgodovinski oddelek) ameriške vojske.

Na tej razmeroma obširni podlagi avtor najprej poda sliko, ki kaže Hitlerja kot vrhovnega poveljnika vojske predvsem v njegovem razmerju do posameznih delov vojske tako, da so meje njegove usposobljenosti kot vojaškega voditelja nazorno začrtane. Nato sledi prikaz vojaškega položaja Nemčije v pozni jeseni leta 1944. Pri tem so v prizadevanju, da bi se izognili osamljeni obravnavi ardenske ofenzive kot vojaške akcije, vključeni v analizo ne samo položaj na kopenskih frontah na vzhodu, jugovzhodu, jugu in zahodu, temveč tudi vojna v zraku in na morju. Isto velja tudi za stanje nemške oboroženosti.

Nič manj intenzivno kot z vojaškimi in oborožitveno-ekonomskimi se avtor ukvarja tudi s političnimi problemi. Pri tem nazorno pokaže, da jeseni 1944 pri zaveznikih ni bilo nikakršne pripravljenosti, »da bi se posamič ali skupaj pogajali z Nemčijo o sklenitvi premirja«. To dejstvo je puščalo rajhu »edinole izbiro med brezpogojno kapitulacijo ali pa nadaljevanjem brezupne vojne« (str. 90). Poleg te alternative pa je Hitler videl še tretjo možnost namreč to, da bi vojaško premagal zahodne sile, in bi jih »pripravil, da bi postale bolj dovzetne za sporazumno premirje« (str. 98). Zato se je avgusta oz. septembra 1944 odločil, da bo z vojaškim uspehom kot posledico obsežno zasnovane operacije — ardenske ofenzive — ustvaril okoliščine, ki bi mu omogočile, da bi nato vojno končal s političnimi sredstvi.

Glede predzgodovine, priprave in poteka ardenske ofenzive ugotavlja Jung naslednje: 16. septembra 1944 je Hitler seznanil svoje najožje vojaške sodelavce, da ima zato, da bi presegel »večno defenzivo« in znova prevzel pobudo, namen izvesti protinapad — in sicer ne na vzhodu, temveč na zahodu in prav z območja Ardenov, ki je ležalo med obema težiščema angloameriške ofenzive in ki je bilo razmeroma šibko zasedeno z zavezniškimi vojaškimi silami — protinapad, ki naj bi imel za cilj onesposobiti Antwerpen kot oskrbovalno пристanišče zaveznikov. Potem ko je Jodl 9. oktobra v skladu z navodili pokazal na različne možnosti za izvedbo te akcije, mu je Hitler ukazal, naj operacijo načrtuje tako, da bi prodor potekal iz Eifla prek Liègea na Antwerpen in iz območja severno od Aachna ob Meusi proti jugu. Med potekom te operacije naj bi 3 nemške armade — ki so bile tudi zadnja človeška in materialna vojaška sila, ki jo je Nemčija še zmogla v šestem letu vojne — obkolile britanske in ameriške sile severno od črte Bastogne—Bruselj—Antwerpen in jih prisilile k vdaji.

Ne glede na to, da je dano razmerje sil temu široko zasnovanemu namenu že od samega začetka dajalo značaj utopije, pa je Hitler v svoji togi nepopustljivosti vztrajal pri svojem namenu tudi potem, ko sta mu poveljnika fronte generalfeldmaršal von Rundstedt kot vrhovni poveljnik za Zahod in generalfeldmaršal Model kot vrhovni poveljnik skupin armad B s t. i. »malo rešitvijo«, tj. s premikom v obliki klešč okrog aachenskega območja, predložila drugi predlog, ki je kot dejansko kvaliteto upošteval predvsem skoraj neomejeno premoč zaveznikov v zraku in ki bi se ga dalo izvesti vsaj z določenimi izgledi na uspeh. Kakor se Hitler ni odločil, da bi pritrdil načrtom vrhovnega poveljnika za Zahod, ki so se razlikovali od njegovih predstav, tako ni niti v razgovoru s poveljnikom 5. tankovske armade, generalom tankovskih enot v. Manteufflom, 2. decembra zanikal, da je — kljub vsem do sedaj navedenim vojaškim dokazom — bilo upanje na porast pripravljenosti zahodnih sil na

sporazum kot posledica vojaških porazov navsezadnje tisti politični razlog, ki ga je pripeljal do sklepa o izvedbi ardenske ofenzive.

Potem ko so čete, ki so bile predvidene za ardensko ofenzivo, zasnovano pod tajnim imenom Wacht am Rhein, 12. decembra pod najstrožjimi tajnimi in maskirnimi ukrepi končale svoje zbiranje, se je izoblikovala fronta napada skupine armad B iz 3 armad, ki je potekala od Monschaua na severu do Echternacha na jugu: 6. SS tankovska armada je bila na desnem krilu, 5. tankovska armada v sredini, 7. armada pa na levi strani. Tem armadam je bilo za prvi val napada podrejenih 5 tankovskih in 13 pehotnih divizij z več kot 200 000 možmi, medtem ko je imela ameriška 1. armada na istem odseku fronte na voljo samo 5 divizij z okrog 83 000 možmi.

V veliko presenečenje zavezniškega glavnega štaba je skupina armad B začela ofenzivo dne 6. decembra ob 5.35. Zaradi naglega ameriškega odpora je napredovala le polagoma, pa čeprav se je — kot je bilo načrtovano — začela v času slabega vremena in zavezniška premoč v zraku zato ni mogla priti do izraza. Čeprav so že začetni uspehi občutno zaostajali za pričakovanji, pa najpozneje od 23. decembra naprej, ko se je spremenilo vreme in ko so zavezniške letalske sile začele ne le sistematično uničevati oskrbo, temveč tudi uspešno napadati prednje čete skupine armad B, ni moglo biti nobenega dvoma več, da je ardenska ofenziva spodletela, zlasti še, ker se Nemcem ni posrečilo, da bi v težkih bojih zavzeli obkoljeno mesto Bastogne.

Von Rundstedt, Model in von Manteuffel so ponovno rotili führerja, naj prekine brezizhodno ofenzivo. Toda trajalo je vse do 8. januarja 1945, preden je Hitler dovolil, da se skupina armad B umakne. Njegovo vztrajanje, da se načrtu Wacht am Rhein ne odreče niti po očitnem polomu ardenske ofenzive, je celo povzročilo, da so zahodni zavezniki morali premakniti svoje ofenzivne operacije za nekaj tednov. Hkrati pa je Hitlerjevo prizadevanje, da bi izsilil nemogoče, imelo usodne posledice, kajti s tem, da so bile na zahodni fronti žrtvovane zadnje operativne rezerve rajha, je Hitler omogočil sovjetskim armadam na vzhodu, da so od 12. januarja naprej naglo uničile šibke nemške obrambne postojanke, kar je bil pogoj za veliko protiofenzivo na Vzhodno Prusijo in Šlezijo.

Jungova knjiga daje kot informativen in zanesljiv pregled poslednje nemške ofenzivne akcije v 2. svetovni vojni vrsto novih spoznanj. Tako npr. avtor nazorno pokaže, da so bili predvsem politični motivi tisti, ki so kljub nevarnemu položaju na vzhodni fronti nagnili Hitlerja k temu, da je zadnje mobilne rezerve rajha ne glede na svarila krajevnih poveljnikov zahodne fronte angažiral v operaciji, katere brezizhodnost se je morala kazati in se je tudi izkazala v tem, da se je zavestno ali pa nezavedno neupoštevanje stvarnosti naposled moralo umakniti trezni oceni položaja. Zato ni nobenega dvoma, da je bila ardenska ofenziva, ki jo je Hitler sam načrtoval do podrobnosti, obsojena na polom že od samega začetka, ker so bile danim silam z operativnimi cilji zadane prevelike naloge. Toda to še ni vse: tudi ko bi se Nemcem posrečilo zavzeti Antwerpen, bi bile sile skupine armad B vsekakor mnogo prešibke, da bi »zavarovale dolgo južno stran in hkrati uničile odrezane sovražnikove sile«, kajti napadi zavezniških letal bi še bolj ogrozili nemške oskrbovalne zveze.

Vrh tega postane jasno, da Hitler med ardensko ofenzivo poveljnikom na fronti ni puščal skoraj nobene manevrske svobode. To dejstvo samo zato ni

bilo vzrok katastrofe, ker sta prevelika previdnost in metodičnost na zavezniški strani še stopnjevali učinkovitost načina vodenja nemških poveljnikov. Toda še nekaj, kar avtor upravičeno poudarja kot še pomembnejše: ardenska ofenziva je povzročila, da je Rdeča armada lahko zelo hitro zlomila nemško fronto na Visli. Zato je Stalin, kot nadaljuje Jung o tem še vedno kontroverz-nem vprašanju, na jaltski konferenci od 4. do 12. februarja lahko prisilil Roosevelta in Churchilla v koncesije, ki jim je treba pripisati odločilen pomen v političnem razvoju po vojni.

Pričujoča raziskava ni toliko povzetek doslej znanih dejstev in poteka, tem-več je bolj izraz utemeljene razširitve in poglobitve znanja o nastanku in po-teku ardenske ofenzive. Kljub temu pa je opaziti, da nekatera, resda postran-ska, vprašanja ne izražajo zadnjih izsledkov raziskovanja, ker se je tisk knjige očitno zelo zavlekel. Prav tako se npr. postavlja vprašanje, če se zlasti pri vojnem dnevniku podobnemu prikazu poteka ardenske ofenzive morda ne bi dalo še bolje osvetliti dogajanje in zapletenost vzročnih povezav z drugačno razvrstitvijo gradiva ali s podrobnejšo obravnavo reakcije zaveznikov.

Te in podobne pripombe pa ne zmanjšujejo vrednosti v celoti uspele pred-stavitve, ki poleg številnih fotokopij in preglednih kart obsega tudi obsežen in skrbno izbran dodatek dokumentov, ki zajema doslej neobjavljene arhivske dokumente, med njimi za čas od 22. julija do 2. novembra 1944 posebej bogat osebni vojni dnevnik generala letalstva Kreipeja kot šefa generalštaba letal-skih sil.

Josef Schröder

Manfred Rauchensteiner, Der Sonderfall. Podnaslov: Die Besatzungszeit in Österreich 1945—1955, Wien-Graz-Köln 1979, 416 str.

Vsebino knjige opredeljuje že v podnaslovu zajeta problematika, namreč po-ložaj Avstrije in Avstrijcev v času zavezniške zasedbe v letih 1945—1955. O tem okviru podaja avtor več opozoril o problemu obnove avstrijske državnosti v letih druge svetovne vojne, še zlasti pa bi opozorili na orise položaja po po-sameznih avstrijskih deželah v dneh razpada tretjega rajha, ustalitev zavezni-ških zasedbenih con (skupaj z Dunajem), politiko vsake od štirih zasedbenih sil (ZDA, ZSSR, Velike Britanije in Francije) do avstrijskega vprašanja v okvi-ru njihovega globalnega nastopanja ter sledeče »hladne vojne«, in končno proces, ki je vodil do podpisa »pogodbe o vnovični vzpostavitvi neodvisne in de-mokratske Avstrije« 15. maja 1955.

Razumljivo imajo v tako zastavljeni knjigi svoje mesto vprašanja, ki zade-vajo Jugoslavijo, ter v letih 1945—1949 odprto koroško vprašanje. Eno takih je na primer opozorilo na pri nas ustanovljene avstrijske bataljone, ki so po vrnitvi v domovino dobili v sovjetski zasedbeni coni Avstrije funkcijo pomož-nega orožništva. Beremo, da so se povsod tam, kjer so bili ti bataljoni, izbolj-šale varnostne razmere. Izvemo tudi, da je Adolf Schärf, eden prvakov socia-listične stranke ter prihodnji predsednik republike Avstrije v majskih dneh 1945 predvideval morebitno vnovično postavitev zahteve po »slovanskem ko-ridorju« (kot je znano, je bila zahteva te vrste prvič postavljena po prvi sve-